

Dat was het dan

Het zit er weer op. Onze bijen zijn ingewinterd, het reservemateriaal opgeruimd en wat rest zijn de herinneringen aan het bijenseizoen 2000. Vastgelegd op papier vormen deze aantekeningen in de loop der jaren een aardig boekwerk, niet vastgelegd worden de verhalen steeds wolliger. Het grote voordeel van aantekeningen blijft dat we onverklaarbaar gedrag van de immen aan collega-imkers kunnen voorleggen tijdens een komende vergadering. Leerzaam en altijd interessant voor iedereen. Uit telefoontjes met een zeer toegewijd imker uit Drente heb ik begrepen dat er 'gelukkig' nog steeds vreemde dingen in een bijenvolk voorkomen. Het zal voor de bijen allemaal wel logisch zijn en er zijn al vele honderden boeken vol geschreven om die logica te verklaren, maar ondanks dat blijft het voor imkers vaak nog behelpen of achter de feiten aanhollen. Dat ligt niet aan de bijen, die zijn van nature conservatief, ze zijn zoals ze waren. Aan ons de taak dat gedrag te doorgronden. Dit wetende zal het je maar gebeuren dat een volk met jonge koningin, volgens de regels aan de leg met een mooi regelmatig broednest, tot in september hardnekkig moerdoppen blijft aanzetten. Een poging tot stille moerwisseling? Denk aan het fraaie broedpatroon. Heeft het volk zwermneiging ontwikkeld door fraai nazomerweer en dracht? Ik heb de betreffende imker Bergsma aangeraden de doppen consequent te breken. Het snel afnemen van de daglengte zal ook voor deze bijen de schakelaar uiteindelijk op inwinteren zetten. Het blijft natuurlijk een wonderlijke zaak dat bijenvolken onder de gegeven omstandigheden zwermneiging kunnen ontwikkelen, zonder enige kans de komende winter te overleven. Die neiging tot zwermen in het najaar moet dus wel stevig zijn verankerd.

Geeft *Apis florea* het antwoord?

Onwillekeurig denk ik dan even aan het verre familielid van onze *Apis mellifera*, de dwerghoningbij *Apis florea*. Van beide soorten liggen de wortels in warmere gebieden zoals Azië. Onze honingbij is naar het noordwesten uitgewaaid en heeft zich met een veranderd klimaat ontwikkeld tot de huidige samenleving. De *A. florea* is in de warmere gebieden gebleven en komt ook voor in het oliestaatje Oman aan de Perzische golf. In een uitgebreid verslag over de manier van bijen houden aldaar lees ik dat koninginnen en darren worden geboren in het voor- en najaar, gevolgd door het afkomen van zwermen. In

het voorjaar klinkt ons vertrouwd in de oren als de natuur opbloeit na een drachtarme koude winterperiode. In het najaar doet zich in dit woestijngebied dezelfde situatie voor als door de najaarregens de natuur opbloeit na een drachtarme hete zomer. Ligt hier misschien dat onzichtbare draadje tussen het gedrag van de *A. florea* en de *A. mellifera* in de herfst? Zijn onze bijen met dan optredende zwermneiging wellicht slachtoffer van hun genen? Kunnen ze niet anders omdat ze zo zijn geprogrammeerd? Zeker weten zullen we het nooit, maar die opborrelende zwermneiging in het najaar is wel iets om rekening mee te houden, vooral als we gebruik maken van een najaarsdracht. Zulke zaken zijn het gedachtegoed van een imker in wintertijd.

Over winter gesproken

Hoge zomertemperaturen in augustus en september ten spijt, een toenemend aantal bijen worden door de afnemende daglengte gestimuleerd een eiwit - vetlichaam op te bouwen.

Even terzijde, ook dit is nog onbegrepen. Bijen worden gelijktijdig geboren. Een aantal doet het rustig aan en bouwt een eiwit - vetlichaam op, de overigen slaan de pootjes uit de mouwen en leven een beperkt aantal weken. Hoe wordt die verdeling, die lotsbeschikking, bepaald? .

Invoeren voor de winter

Het volgende verhaal was bestemd voor 'Van imker tot imker' in het juli/augustusnummer, maar de ruimte voor plaatsing ontbrak. Vandaar alsnog in het kort verslag en vraag van een imkercollege uit Amstelland. 'Op een mooie dag in februari of maart vliegen de bijen af en aan. Bij een volgende mooi weer periode blijft het bij een aantal kasten doodstil. Bij controle blijken de volken dood, de bijen met de kop in de cel. Conclusie: verhongerd. Hoe is dat mogelijk met voldoende voer in de kasten, zij het wel aan één zijde van de broedkamer. Waar de dode bijen zich bevinden is geen voedsel meer aanwezig. Naar mijn idee is de oorzaak het moment en de manier van afvoeren. De dracht is daarop van grote invloed. Is deze goed dan is er tot ver in de herfst nog een groot broednest. Hier in Amstelveen is dit het geval. Na het afnemen van de honingkamer beginnen we direct met voeren. Volgens mij ligt hier het probleem. Het voer moet opgeslagen worden. Daarvoor is geen plaats in de raten vol broed. Het voedsel wordt zijdelings daarvan opgeslagen en desnoods er onder als op

twee broedkamers wordt ingewinterd . Na verloop van tijd loopt het broed uit en is al gestopt met afvoeren. Er bevinden zich lege cellen tussen het opgeslagen voer links en rechts van het centrum. In de nawinter wordt een broednest gestart nabij het voedsel links of rechts in de kast. Als het dan langdurig koud blijft raakt de voedselvoorraad op en kunnen de bijen, vanwege de kou, niet doorschuiven naar de raten aan de andere zijde van de broedbak waarin zich nog voldoende voedsel bevindt. Ergo, ze verhongeren op lege raten met voldoende voedsel in de nabijheid. Naar mijn idee is dit te voorkomen door voor het afvoeren eerst de bovenbak te controleren op de hoeveelheid broed. Is er veel broed aanwezig, dan een aantal raten broed in de onderbak hangen en lege raten uit de onderbak daarvoor in de plaats. Wordt er op één broedbak ingewinterd dan de raten met broed naar de buitenzijde van de bak brengen en lege raten in het centrum van de bak. Als nu met afvoeren wordt begonnen dan wordt het voedsel in het centrum van de broedbak opgeslagen. Graag zie ik reacties op bovenstaande tegemoet, aldus Henk Kooy uit Amstelland'.

Observaties

'In de winter 98/99 heb ik voor de tweede maal een volkje in een observatiekast de winter door gehaald. Het kastje staat binnen en is door een plastic buisje van 10 cm met de buitenwereld verbonden. Op het kastje is een voergelegenheid. Dit is echt nodig want ze halen bij lange na niet genoeg tijdens het actieve seizoen om op eigen kracht de winter door te komen. Inmiddels (2 april) is de bovenste raat voor 3/4 gevuld met broed en in de onderste raat wordt behoorlijk wat nectar (tijdelijk) opgeslagen.

Tijdens de winter zijn mij enige zaken opgevallen waar ik geen verklaring voor heb, graag reacties.

Tijdens de winter zaten de meeste bijen bij elkaar op het bovenste raam en er werd weinig gelopen. De meeste bijen gedroegen zich vrij rustig.

Zo niet de koningin. Zij liep veel meer heen en weer. Zij maakte eigenlijk een vrij rusteloze indruk. Tijdens dat rondlopen viel het op dat ze geen hofstaat om zich heen had zoals in het bijenseizoen gebruikelijk. De bijen gingen wel aan de kant als ze er aan kwam, maar ik heb niet gezien dat ze gevoed en/of gelikt werd zoals we dat allemaal kennen uit observatievolkjes in de zomer. Het eerste broed bevond zich niet, zoals ik had verwacht, in het midden van het bovenste raam maar helemaal bovenaan op het bovenste raam en dicht bij de voorwand. Misschien heeft dit te maken met een luchtstroom in het kastje?

Het kan natuurlijk ook zijn dat deze plek de normale plaats is om een broednest te starten en dat dit ook gebeurt in onze kasten. En dan De vraag der vragen. Waarom was er in de winter geen broed? Voor half februari heb ik geen gesloten broed opgemerkt. In het lokaal waar de bijen staan is het altijd zo'n 20°C. Je zou denken, veel te warm om op tros te gaan. Toch was er wel degelijk sprake van een broedloze periode en in die periode zaten de bijen veel dichter op elkaar. Ik denk dat de daglengte er iets mee te maken heeft, maar er komt maar zo weinig licht via dat buisje in de kast dat ik het me bijna niet kan voorstellen. Wie wil reageren?' Aldus Tom van Wanum in 'Raat voor imkers' het verenigingsblad van onze Rotterdamse imkervrienden

Het weer in november

In de periode 1961-1990 scheen de zon gemiddeld 55 uur, viel er 79 mm neerslag en bedroeg de gemiddelde maximumtemperatuur 8.9°C.

November-maanden					
Jaar	Zon	Uren	Neerslag (mm)	Max.temp	°C
1995	zeer zonnig	(83)	droog (43)	normaal	
1996	normaal		zeer nat (124)	normaal	
1997	normaal		droog (38)	normaal	
1998	zeer zonnig	(85)	nat (101)	zeer koud	(6,4)
1999	normaal		normaal	normaal	

Geraadpleegd

Kooij H., Het invoeren voor de winter. 'Bij-praten' VBBN Imkersvereniging Amstelland 22: 4/8 (1999)

Dutton R., Producing honey with Apis florea in Oman. Bee World 58(02): 71 (1977)

Wanum van T., Observaties. Verenigingsblad Rotterdam. Raat voor imkers 21(6) mei (1999).

Een bij hoort erbij

Het boekje met bovenstaande titel is vanaf heden op Internet in te kijken.

Je vindt de site op:

<http://home-2.worldonline.nl/~tvogels>